

УДК 634.8:634.8.003.13(477.1)

ГОРІХОПЛІДНІ - ПЕРСПЕКТИВНІ КУЛЬТУРИ ДЛЯ ЗАКЛАДАННЯ ЗАХИСНИХ СМУГ ТА ПРОТИЕРОЗІЙНИХ НАСАДЖЕНЬ

Петренко С.О.

к.с.-г.н., доцент кафедри садівництва,
виноградарства, біології та хімії
petrenko_s_a_@ukr.net

Картальяну Я.Д.

здобувач вищої освіти
агробіотехнологічного факультету
Kartalyanuvallentina@gmail.com

Одеський державний аграрний університет,
м. Одеса, Україна

Анотація: Розроблено рекомендації щодо використання горіхоплідних культур для закладання захисних смуг і протиерозійних насаджень, де враховані сучасні досягнення садівництва, передового досвіду і практики на основі комплексної механізації виробничих процесів.

Ключові слова: захисні смуги, протиерозійні насадження, проектування, ведмежий горішник, горіх чорний, горіх манчжурський, сірий, Зібольда, серцевидний, скельний, pekan, карія біла і гола.

Останнім часом в Україні все більше уваги приділяється питанням пов'язаним зі зміною клімату. Тому пріоритетом діяльності наукових установ та місцевої влади має стати відновлення, збереження та примноження екологічного балансу через вирішення питань агролісомеліорації, озеленення населених пунктів, створення продуктивних промислових садів, рекультивация садозахисних насаджень, які в переважній більшості були висаджені в 50-70 роки. Варто зазначити, що штучно створена система садозахисних смуг на основі ефективно продуктивних плодоносних енергетичних видів культур в контексті раціонального

природокористування земельними ділянками є добрим екологічним балансом до природних лісових екосистем [3,4]. Велику увагу питанням агроекології та використання горіхоплідних культур для закладання захисних смуг і протиерозійних насаджень у системі органічного сільськогосподарського виробництва приділяють під керівництвом селекціонера Пономаренко О.К. у сільськогосподарському підприємстві «Nuts-2012» в Одеській області. Вивчаючи проблеми агролісомеліорації на основі питань швидкого відновлення при реконструкції агролісомеліоративних насаджень, раціональності, екологічності та економічної ефективності практики дійшли висновку, що саме горіхоплідні культури є тією ланкою деревостанів що швидко забезпечать відновлення вищезазначених чинників. Досвід показав, що в біорізноманіття культур, переважну більшість саме в штучних лісосмугах функціонально-аграрного призначення мають займати ефективно-продуктивні культури. Одними з найкращих є горіхоплідні культури, що в свою чергу забезпечить наступні покоління цінним ресурсом. Тому можна стверджувати про реальну необхідність впровадження саме напрямку заміщення в структурі садозахисних насаджень горіхоплідних культур. А це на разі робочі місця, сировина для деревообробної промисловості доходи в бюджети всіх видів та рівнів, забезпечення твердим-пічним паливом соціально потребуючі групи.

Все більшу увагу-популярність завойовує один із видів горіхоплідних культур -чорний горіх. Культура походить з Північної Америки, чудово відчувається в різних ґрунтово-кліматичних умовах. Чорний горіх – чимале дерево родини горіхових, яке в себе на батьківщині сягає до 50 метрів і до двох метрів в діаметрі. В наших ґрунтово-кліматичних умовах за даними дослідників в середньому до 30 метрів висоти та при стовбурі до півметра в діаметрі. В дворічному віці кора стовбура розтріскується і темніє. На дорослих деревах можна побачити глибокі тріщини. Деревина чорного горіха належить до цінних, а також однієї з найкрасивіших деревних порід. Вона надзвичайно міцна, має темно-коричневий колір, красиву текстуру. З неї виготовляють меблі та дерев'яні частини дорогих ексклюзивних

рушниць. Також цю деревину використовують для оздоблення яхт та автомобілів. Шпон з горіхової деревини за красою не поступається перед горіхом волоським та імпорнтним надзвичайно дорогим червоним деревом, а по текстурі навіть переважає його. Можна вважати, що горіх чорний - суперник червоного дерева і горіха волоського. Вихід шпону з деревини 50-60-річного горіха чорного в 2-2,5 рази більший, ніж з дуба, а вартість його вища у 3,5 рази. Деревина горіха чорного набагато цінніша наших місцевих порід, в тому числі і бука. В ряді європейських країн вважають, що горіх чорний найбільш прибуткова лісова культура. Ціниться горіх чорний насамперед за високу якість і красу деревини. Вона надзвичайно тверда, міцна, темно-коричневого кольору, має красиву текстуру і використовується для оздоблення палаців та парадних приміщень, виготовлення дорогоцінних меблів і сувенірів.

Високо цінував чорний горіх і відомий помолог Л. П. Симиренко. Він писав: «Дивно, що ця прекрасна порода так мало у нас поширена, між тим, чорний горіх як ніщо краще придатний для влаштування тінистих алей, високих огорож, також дуже красивий і в поодиноких посадках». За В. І. Добровольським (1946), який багато займався інтродукцією деревних порід, чорний горіх є найціннішою породою на Україні за своєю високоякісною деревиною, швидким ростом, істивним значенням горіхів, застосуванням у медицині. Професор Б. Й. Логінов (1964) також вважає чорний горіх найбільш цінним видом із деревостанів в Україні. Він зимостійкий в усіх її районах, за посухостійкістю займає середнє положення між горіхом грецьким і маньчжурським. Найкращі результати дає культура чорного горіха у зоні Лісостепу і в північних районах степу України [1,2,5].

Розрахунки економічної ефективності використання культури полягають в раціональності створення лісосаду на основі горіха чорного при схемі висадки 4 x 2м на 1 га матимемо 1250 шт дерев чорного горіха, а через 25-30 років матимемо до 500-750 кубічних метрів ділової деревини. Про раціональність вирощування горіха чорного у садозахисних насадженнях та плодово-ягідних садах на кафедрі

садівництва, виноградарства, біології та хімії Одеського державного аграрного університету спільно з лабораторією інтродукції та селекції малопоширених плодових, декоративних та ароматичних рослин ІКОСГ НААН України проводиться науково-дослідницька робота. Наприклад, за 30 років, садозахисна смуга навколо 25 га ріллі сформована з горіха чорного по схемі 3x1 м в 2 ряди, що становитиме приблизно 4 тис. шт. деревостанів горіха чорного, а це приблизно 2 тис. метрів кубічних ділової деревини та враховуючи користь для екології, рекреації тощо від біологічних особливостей горіха чорного.

Тому, з огляду на те, що чорний горіх універсальна культура при формуванні конструкцій садозахисних насаджень, швидко зростаюча культура і може прожити до 400 років, а темпи рубок та приросту деревини є диспропорційними. Вважаємо, що така цінна порода забезпечить агролісомеліоративний функціонал, а саме макроекологічний та макроекономічний плюсовий баланс у створенні внутрішнього валового продукту для декількох поколінь. Загалом посадка чорного горіха і догляд за ним майже не відрізняються від вирощування волоського горіха але відмінні особливості кореневої системи забезпечують такому виду в рази кращу посухостійкість та зимостійкість, пізнє цвітіння урожайність, фітонцидні властивості забезпечують стійкість до хвороб та пошкоджень шкідниками. Також, горіх чорний необхідно широко впроваджувати в озеленення, створення оздоровчо-екологічно-рекреаційних масивів, скверів парків і лісопарків, як і всі інші представники родини горіхових деревостани горіха чорного є потужними фільтрами, що очищають повітря від пилу, кіптяви, хімічних та інших речовин - відходів виробництва, а також вихлопних газів. Завдяки могутній кроні та сумарній площі листової поверхні, він виділяє у повітря величезну кількість кисню. В корі та інших частинах горіха є дубильні речовини. Особливу цінність, як і в горіха волоського, має юглон - антибіотична речовина, яку виділяє листя, іонізуючи повітря, наповнює його мікрочастинками йоду, що корисно для профілактично-оздоровчого дихання. Горіх чорний рекомендують використовувати для створення

ландшафтних парків, бо він виділяє достатньо багато фітонцидів (біологічно активні речовини, що утворюються рослинами, які вбивають чи пригнічують зростання і розвиток бактерій, мікроскопічних грибів, та інші форми шкідливих мікроорганізмів). Однозначно варто висаджувати горіх чорний і по периметру промислових виробничих підприємств, що мають шкідливі викиди в атмосферу та навколо підприємств харчової промисловості тощо.

Отже, горіх чорний, як і деякі інші представники родини горіхових, треба широко впроваджувати як озеленювальні насадження. Інтереси громад вимагають, щоби горіх чорний отримав прописку в наших населених пунктах. Затрати на впровадження озеленення горіхоплідними окупляться сторицею і такі насадження слугуватимуть всім мешканцям без виключення та і не одному поколінню. Крім горіха чорного, широкого впровадження в озеленення, створення оздоровчо-екологічно-рекреаційних масивів, скверів парків і лісопарків заслуговують ведмежий горішник, горіх манчжурський, сірий, Зібольда, серцевидний, скельний і представники з родини горіхових, але з роду гікорі - пекан і роду карія - карія біла і гола. Всі ці види потрібно культивувати в межах населених пунктів за їх красу, велику цінність деревини і плодів, за те що вони захищають атмосферне повітря та дають лікарську сировину.

Список літератури:

1. Кудашева Р.Ф. Розведення і селекція ліщини і фундука. М.: Лісова промисловість, 1978. 132 С.
2. Махно В.Г., Воронцов В.В., Коваленко Н.В., Голетіані Т.Г. Технологія обробітку Фундука на півдні СРСР. 1931. 83 с.
3. Махно В.Г. Особливості розподілу генеративних органів на Формування врожаю горіхів Фундука. *Сб.наукових праць* Вип.29. Сочі, 19В2. С.109-117.
4. Махно В.Г. Деякі особливості біології Фундука в умовах Сочі. *Субтропічні культури*. 1984. С. 130-140.
5. Махно В.Г., Хахо К.І., Колесникова А.Т. Рекомендації по інтенсивному вирощуванню посадкового матеріалу Фундука. Сочі. 1992. 35 с.